IL-KATARSI FI "IL-BARRANI" TA' E. SERRACINO INGLOTT

Ta' George Doublesin

Il-katarsi hija mezz drammatiku maħluq mill-griegi u wżat minnhom f'diversi traġedji. Permezz tal-katarsi, li aktarx tieħu l-forma ta' martirju jew sogħba kbira, il-protagonist ipatti għal ħtijietu, isaffi ruħu u jasal biex jagħraf lilu nnifsu. Hekk fit-traġedja "Edipu Tirann" ta' Sofokle (c. 496-406 Q.K.). Edipu jibqa' jistħarreġ il-każ tal-qtil ta' Lajus sakemm, b'ironija li ma bħalha, isib li kien hu nnifsu li qatlu. Lejn tmiem it-traġedja Epidu jitlef lil martu u barra minn sensih bis-sogħba jagħmi lilu nnifsu. Imbagħad f' "Edipu f'Kolonus", dramm li jaqbad ma' "Edipu Tirann" insibuh igħix ħajja miġbura u ta' waħdu sakemm jasal għall-katarsi.

L-istess effett insibuh fit-traġedija ta' Shakespeare "King Lear" (1605) fejn ir-re fl-aħħar att jara kemm mar żmerċ fid-deċiżjoni tiegħu li jbarri lil bintu ż-żgħira Cordelia mill-wirt. Għalkemm issa tard wisq biex jagħmel il-ħaqq kif imiss, għallanqas ikollu s-soddisfazzjon jara li hi kienet tħobbu tabilħaqq u fil-mewt jistħajjel li qed jagħmel tajjeb għal ħtijietu.

Għalkemm il-katarsi writnieha minn żmenijiet klassiċi madankollu għadha taħdem fid-dramm modern. Kittieb ieħor Malti (barra minn Serracino Inglott) li jħaddem il-katarsi b'sengħa kbira huwa Francis Ebejer f'xogħlijiet bħalma huma "Is-Sejħa ta' Sarid" (1965) fejn Tessa u Fernand jisfaw mgħarrqin, u "Bwani" (1965) fejn Marcell, bħal Epidu jitlef id-dawl ta' għajnejh. Fl-ewwel waħda minn dawn iż-żewġ xogħlijiet, Ebejer isemmi l-katarsi b'isimha u tista' tgħid jagħti tifsira ta' xinhi sewwa sew il-katarsi:

Sarid: għalkemm ma nafx kollox, inħossni hieni u soddisfat, għax fraħt u bkejt. Inħossni mnaddaf. Int għad fadallek x'titgħallem .... Għadek ma bkejtx biżżejjed. Ma tnaddaftx minn kull emozzjoni — l-emozzjoni ta' sogħba ngħidu aħna ....

Fernand: Sogħba! X'jiġifieri Sarid?

Sarid: Irid igħaddi iktar żmien minn fuqek sabiex is-sogħba tiegħek tkun sogħba tassew. U magħha l-katarsis.

Erin Serracino Inglott bħala studjuż sew tal-letteratura klassika ma satax jonqos li ma jinqediex mill-effett tal-katarsi. Fil-fatt din in-nota nsibuha ftit jew wisq f'żewġ drammi oħra tiegħu. F' "Razju Vidal"

(1941) Marjanu jpatti għal ħtijietu b'mewta qaddisa u patrijotta fil-waqt li f' "Ir-raġel li ħadha mal-mewt" (1945) il-professur tal-qalb Anġlu Kirkob jindem sħiħ mid-deċiżjoni egoista li jkun għamel billi jiddedika l-bqija ta' ħajtu għall-fejqan tal-mard.

Ma kien xejn anqas xieraq li Serracino Inglott iħaddem il-katarsi fi "Il-Barrani" (1956) għaliex dan id-dramm għandu tifsila kollha kemm hi griega. Dan narawh fl-użu tal-kor, fil-fatt li x-xena hija waħda u ma titbiddelx, u fl-unitajiet drammatiċi ta' żmien, lokal u azzjoni. Ta min isemmi, iżda, li d-dramm ma jimxix mat-tradizzjoni griega għaliex dawn ma kenux jarawha ħaġa xierqa li xeni ta' vjolenza jinħadmu fuq il-palk (għalkemm hemm eċċezzjonijiet).

Il-karattri ewlenin fi "Il-Barrani" huma Safja u l-Barrani. Dan tal-aħħar huwa prinċep u (bħal Edipu) parriċida. Għalkemm l-udjenza tagħder lill-Barrani u tifhem x'kien li ġagħlu joqtol lil missieru, is-Sultan ta Persew, xorta waħda tħoss li huwa għamel ħażin. Il-Barrani ħarab minn art twelidu u fi triqtu lejn Malta Itaqa' ma' San Pawl, qaleb għat-twemmin nisrani u tgħammed minn idejn l-appostlu. Kif jiftaħ id-dramm lill-barrani nsibuħ f'Għajn Stas fejn in-nies t'hemm għadhom jemmnu fl-allat Feniċi, għad li l-bqija ta' Malta issa qalbet għad-din ta' San Pawl.

Minn Nadir insiru nafu li l-barrani qed igħix ħajja l-aktar umli u fqajra. Minn prinċep u bin Sultan setgħani l-barrani issa qed

"jitħabat daqs ilsir u lsir m'huwiex:
joħodli l-merħla tirgħa, jħuf u jondor
ragħaj ta' kejn iżda ragħaj m'huwiex;
kulħadd jaraħ imidd idejh għal kollox,
bla merħ iħabrek, għaqli u sieket, jaħdem
qisu qaddej iżda qaddej m'huwiex!" (versi 27-32).

Faċli wieħed jifhem xinhu l-għan ta' dan il-Barrani minn Persew. Wara seba' snin ta' ġiri 'l hawn u 'l hinn huwa jittama li sab imkien fejn jista' jgħix ħajja axxetika bħala tpattija ta' dak li għamel. Iżda d-destin jitlob li huwa jistqarr dnubu quddiem kulħadd. B'riżultat ta' dan huwa jiġi mkeċċi minn Għajn Stas.

B'hekk la s-seba' snin ta' turufnament, lanqas il-ħajja eżemplari li għex hawn Malta ma huma biżżejjed biex ipatti għall-qtil ta' missieru. Aħna nistgħu naqblu u nistgħu ma naqblux, iżda għallanqas hekk fehemha Nadir. Iżda issa l-Persew ma jiflaħx jitqabad iżjed mad-destin. F' mument ta' debbulizza jaqtagħha li jneħħi ħajtu b'idejh:

"   Qasira s-safra tiegħi:
Jumejn jew tlieta l-kbira, fuq il-baħar,
bla nehda naqdef, mewġa wara mewġa . . . .
bejn sema u ilma . . . mb'għad imb'għad . . . . saflaħħar
wara seba' snin twal dil-qalb imħabbta
jewwilla ssibha s-sliema " (versi 800-805)

Jiġri għalhekk li mal-qtil ta' missieru l-Barrani żied dnub ieħor, dak ta' Ġuda, id-dispràment. Dan jidher aktar ċar minn xi kliem li jżid igħid aktar tard

"   jien għad ma nafx kif nitlob
lanqas għalija nnifsi! U kieku biss . . . .
u kieku biss kont naf . . . . nibża' li lanqas
jixraqli nkun maħfur mill-ħtija tiegħi." (versi 830-833)

Iżda qabel ma l-Persew ikun jista' jwettaq il-ħsieb imqarraq tiegħu tiġi Safja u żżommu bil-kliem. Sadattant l-Istasin (in-nies ta' Għajn Stas) jiġu u jsibu lil Safja mal-Barrani. Dan biex jeħles lix-xebba, iwaqqa' l-ħtija kollha fuqu u jgħid li Safja ma ġietx minn jeddha imma bil-ħila tas-seħer tiegħu. L-Istasin, imxewxin minn Abdun, iħaġġruh iżda Safja wkoll tisfa milquta u taqa' f'riġlejh għal mejta. B'nifisha maqtugħ Safja titlob li titgħammed. Xena kommoventi tabilħaqq u issa huwa l-waqt li l-Barrani jwettaq it-tama li tnisslet fina minn xħin Nadir qal:

"   Xejn m'hi kbira
li t-Tarxi u hu din l-art rifsuha b'Rieda
li għadna ma fhimniex." (versi 247-249)

Għalhekk imiss lill-Barrani li jtemm il-missjoni mibdija minn San Pawl. Huwa jgħammed lil Safja:

"   U jalla wrajk jitnassru
missierek u qrabatek . . . . nislek kollu . . . .
u l-gżira kollha temmen f'Alla Wieħed " (versi 1141-43)

B'din il-mewta ta' martri, flimkien mar-rebħa li huwa għamel f'isem it-twemmin nisrani, inħossu li l-Barrani ssaffa tabilħaqq minn ħtijietu. Huwa tilef is-Saltna ta' Persew iżda rebaħ is-Saltna ta' dejjem. Id-dramm jagħlaq hawn, u wieħed jista' jikkonkludi li seħħ kollox kif xtaq hu.

Meta wieħed iqabbilha ma' tal-Barrani, il-katarsi ta' Safja hija ferm inqas effettiva minħabba li ftit li xejn għandha ħtija. Kulma għamlet hu li kisret l-amar ta' missierha li ħadd m'għandu jersaq lejn il-Barrani. Dan huwa nuqqas żgħir u mhux la kemm wieħed jaqbel ma' Safja meta hi tgħid lill-Barrani:

"Mhux jien ukoll, kif għidtli, ksirt il-kelma
ta' niesi u ta' missieri? . . . . Ħatja daqsek . . . . "

(versi 967-8).

Madankollu n-nisġa tad-dramm teħtieġ il-mewt ta' Safja. Ma setax isir mod ieħor.